

ISSN 1648-3251

Latviete

vaikams apie gamta.

241

2025 m. Nr. 4

9 771648 325015

Kaina 2,99 Eur

PAMATYK
PAKLAUSYK

GERVĖS PUSBROLIS LAUKYS

Mane tikriausiai esate matę. Kur? Plaukiojantį žuvininkystės tvenkiniuose, ežeruose, didesnėse kūdrose, apaugusiose nendrėmis, švendrais, meldais ar kitais vandens augalais. Ką aš ten veikiu? Gyvenu. Juk aš – **laukys**, vandens paukštis. Atpažinti mane lengva – atrodo kaip juoda antis, bet mano snapas panašus ne į anties, o į vištos, todėl mokslininkai mane priskyrė vištelinių paukščių būriui.

Savo snapu aš esu labai patenkintas, nes jis yra skirtas ūgliukams skabyti, o ne turkštis kaip ančių. Pasakysiu jums paslaptį, nors anokia čia paslaptis – mes, laukiai, esame artimi gervių giminaičiai, žodžiu, tikri pusbroliai. Gracingos, ilgakojęs, skardžiabalsės gervės ir laukiai – neūžaugos, juodi it derva! Tokie skirtingi, o visgi giminaičiai.

Mes iš tiesų juodi, tik pilvas pilkas. Bet iš juodo plunksnų apdaro labai gerai išsiskiria plika odos plokštelė kaktoje ir baltas trumpas snapas. Mūsų kojų pirštai, kaip ir ančių, sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, todėl esame puikūs plaukikai, nardome irgi gerai.

Beje, mus stebėdami galite pagalvoti, kad esame be galo mandagūs, nes plaukdami nuolat linkčiojame galva. Nors taip darome tikrai ne iš mandagumo. Kodėl? Tai kad ir patys nežinome.

O kokie dailūs mūsų jaunikliai! Tik išsiritę laukiukai – tikri gražuoliukai: maži, juodi, pūkuoti, ant galvos pūpso raudoni pūkeliai. Jaunikliams augant visas šitas grožis pamažu išblėsta, apsiplunksnavę paukšteliai tampa pilki ir tik suaugę virsta juodais gražuoliais ir ima žvilgėti.

Skraidome retai, o prieš pakildami ilgai įsibėgėjame vandens paviršiumi. Neslėpsiu, šis reginys ištis vertas dėmesio.

Poravimosi metu elgiamės piktokai. Viliodamas patelę patinėlis išskečia sparnus ir ištempia kaklą, kad geriau matytųsi baltas snapas ir kakta. Taip varžovams jis siekia sudaryti rūstaus paukščio įspūdį. Kartais norėdamas įbauginti laukys konkurentą aptaško vandeniui.

Lizdą laukiai suka vandens paviršiuje, tarp tankių nendrynų ir meldynų. Patinas ir patelė krauna jį iš įvairių augalų ir pritvirtina prie pernukščių vandens augalų stiebų. Deda 7–9 taškuotus kiaušinius. Peri patinas ir patelė 21–23 dienas.

Mintame dažniausiai augaliniu maistu. Vasarą lesame dumblius, jaunus nendrių stiebelius ir lapelius, plūdenas, o rudenį – lūginių, vandens lelijų sėklas. Neretai gauname ir vandenyje gyvenančius vabzdžius, bet mėgstamiausias mūsų patiekalas – povandeniniai augalai. Juos skabome panerdami po vandeniu ir snapu traukiame nuo dugno.

PAMOKOS PĖDSEKIO MOKYKLOJE

PĖDSEKYS

Tute! Ar matei,
kas atsitiko mūsų
balai?

Kai saulė ir lietus nutirpdo paskutinius sniego lopinėlius, šlepsėdamos, tyliai sukurkdamos, iš visų pašalių pradeda šokuoti varlės. Kvaksės skuba į vandenį, kur po dienos kitos jų laukia didis įvykis – nerštas.

Balai? O kas
jai galėjo nutikti?
Negi išdžiūvo?

– Ne, neišdžiūvo! Visa bala pilna ūkaujančių žydrų varlių! Įsivaizduoji – žydrų! Gal jos serga kokia keista liga? – vis dar negalėdamas atsitokėti išpoškino Pitas.

– Nusiramink, Pitai. Jos visiškai sveikos, – nusikvatojo Tutė ir paaiškino: – Tai smailiasnukių varlių patinėliai. Sausumoje jie būna rudi, o vandenyje, kai poruojasi, pasidaro žydri. Vėliau, kada išlips į sausumą, jie ir vėl bus rudi.

– O kokios spalvos būna smailiasnukių varlių patelės? – susidomėjo Pitas.

– Per nerštą patelės tampa rausvos spalvos su rudai raudonu atspalviu, – nusišypsojo Tutė.

– Bet rausvų varlių toje baloje dar nemačiau, – klausiamu žvilgsniu į pelėdžiukę pažvelgė Pitas.

– Pirmiausia į vandenį atšokuoja patinai ir pradeda ūkauti. Kuo daugiau jų susirenka, tuo garsiau jie šaukia. Kiek vėliau pasirodo ir patelės, tik jų vandenyje beveik nematyti. Eime prie balos, paklausysim, kaip patinėliai ūkauja, – paragino peliuką Tutė.

– O kodėl patinėliai keičia spalvą ir ūkauja? – negalėjo suprasti Pitas.

– Taip jie nori patraukti patelių dėmesį, – tarė Tutė ir pridūrė: – Prie balos elkis itin atsargiai ir tyliai. Varlės labai baikščios. Pastebėjusios ką nors besiantinantį tuoj pat neria slėptis tarp žolių ar net užsirausia dugne.

– Oi, Tute, ar matei, kaip tas žydras patinėlis čiupo tą rausvą varliukę? – iš susižavėjimo užsimiršęs sušuko peliukas ir visos varliukės kaipmat dingo po vandeniu. Bet netrukus ir vėl jų galvutės mėlynavo vandens paviršiuje.

– Kai tik patelė atšokuoja į vandenį, patinėlis, nieko nelaukdamas, ją čiumpa ir stipriai apglėbia priekinėmis kojomis iš šonų. Per nerštą ant patinų priekinių kojų pirmųjų pirštų net atsiranda šiurkščių gumbelių, kurie padeda išlaikyti patelę, – didelės savo akis į balą įsmeigė Tutė. – Tik daugiau netriukšmauk, Pitai.

Tai varlių dėtis.
Sukibusios kvaksės neršia
negiliai ant vandenyje au-
gančių žolinių augalų.

Tute, žiūrėk, ko-
kie ten taškuoti rutuliu-
kai prie žolių prikibę?

- Vaje... Varlių dėtis panaši į daugybę mažų akelių, – iš nuostabos Pitas net išsižiojo.
- Tikrai, Pitai. Per maždaug minutę ar dvi patelė išneršia 2–3 centimetrų gumulėlį, kuriame būna iki 2 tūkstančių kiaušinėlių. Šį gumulėlį patinėlis apvaisina ir patelę paleidžia. Kiaušinėlių dangalai išbrinksta iki kelių centimetrų ir gumulėlis virsta dideliais kurkulais, – susikaupusi pasakojo Tutė.
- O kai baigiasi nerštas, visos varlės grįžta į sausumą? – smalsavo Pitas, apžiūrinėdamas ką tik iš vandens išropojusią patelę.
- Patelės išlipa iš balų ir gyvena sausumoje. O patinėliai dar ilgai tyliai tūno vandenyje. Plaukioja prie kurkulų, iškišę galvas, atsargiai dairosi, – tęsė Tutė.

Kodėl? Ar jie
ko nors bijo?

Smailiasnukių varlių
patinai – labai rūpestingi tė-
čiai. Jie – vieninteliai varliagy-
viai, kurie saugo kiaušinėlius, kol
išsirita juodi buožgalviai.

- Tikrai?.. – susižavėjo Pitas.
- Tik išsiritus buožgalviams jie išropoja į sausumą. O buožgalviai du mėnesius gyvena vieni, kol virsta mažučiais varliukais. Paskui kvaksiškai patraukia į miškus, parkus, sodus, pievas, durpynus ir pelkes. O visiškai subrendę, po dvejų ar trejų metų, ir jie keliauja į balas veistis.

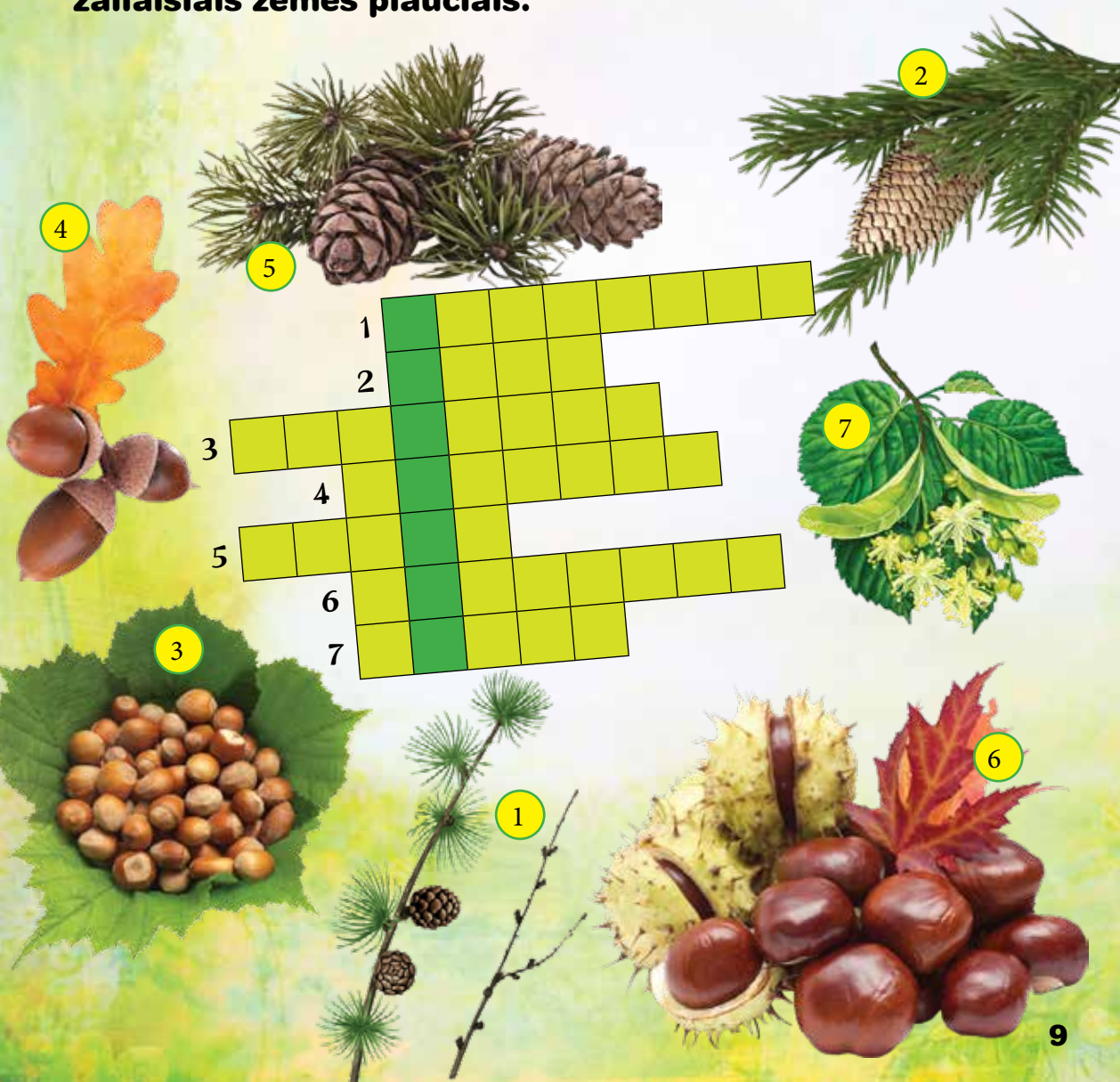
Buožgalvis

Žalieji žemės plaučiai. Kas?

Sumanė Tutė patikrinti Pito žinias apie medžių sėklas ir vaisius. Padėk peliukui išspręsti užduotėlę. Pažiūrėk į paveikslėlius. Ar žinai, kuriam medžiui priklauso šios sėklos ar vaisiai? Jei teisingai visus medžius įvardysi, žalios spalvos langeliuose perskaitysi, kas vadinama žaliaisiais žemės plaučiais.

Vienakojis gyvūnas, kuris tik šliaužia

Ką jau ką, o sraigę
tai jau tikrai pažįs-
ti. Šie vienakojai
padarėliai
atrodo lyg
šliaužtų
pilvu ir turi
kriauklę. Bet ar
žinai, kad gam-
toje yra į sraigės
panašių gyvūnėlių,
kurie neturi kietos
kriauklės? Tai – **šliužai**.

Kodėl šios būtybės taip keistai vadinamos?

Į šį klausimą
atsakymą gali rasti ir pats. Pastebėk
šliužus ir pamatysi, kad visi jie šliaužia
ant apatinės kūno dalies. Mums atrodo,
kad šliužai, kaip ir sraigės, lėtai juda
pilvu, tačiau iš tikrųjų tai – raumeningas
kojos padas. Pado priekyje yra liauka,
kuri išskiria daug gleivių. Jos padeda
gyvūnui lengviau judėti ir apsaugo nuo
sužeidimų. Šliužui keliaujant, dar ilgai
gali regėti paskui jį nusidrie-
kusią gleivių juostą.

Lietuvoje gyvena daug įvairių šliužų.

Jei atidžiai pasižvalgysi sode ir
darže, aptiksi mažų judriųjų dirvašliužių,
kurių kūnas tėra vos 2 centimetrų ilgio.
Drėgnose ir šlapiose vietose, miškuose,

vandens telkinių pakraščiuose galbūt paslėpti, kad juosvieji šliužai būna ne tik juodos spalvos, bet ir šviesiai rudi ar net raudoni. Jų kūnas minkštas, cilindro formos, sudarytas iš galvos, liemens ir kojos, kuria šliaužia. Galvoje šliužai turi 2 poras įtraukiamų čiuopiklių. Ilgesnių čiuopiklių galuose yra akys, o trumpais čiuopikliais, esančiais prie burnos,

Juosvieji šliužai gali būti net 12–15 centimetrų ilgio. Šie stambūs šliužai yra reti ir įrašyti į Lietuvos raudonąją knygą. Jie neturi kriauklių kaip sraigės, todėl nuo saulės ar priešų gali slėptis tik įvairiose slėptuvėse. Vasarą, kai ima kaitinti saulė, dideli juosvieji šliužai lenda po nukritusių lapų danga, slepiasi purioje žemėje, tankiuose augalų sąžalynuose ar net po kelmų žieve.

šie padarėliai liečia viską, kas tik pasitaiko jų kelyje.

Kaip ir kiti gyvūnai, šliužai turi liežuvi. Tik jų liežuvįs apaugęs raumeniniais aštriais danteliais. Kai jie maitinasi, liežuviu trina augalų dalis. Dažniausiai šliužai sotinasi naktį. Jie labai édrūs. Vieni minta minkšta ir pūvančia augalija, grybais, kiti – negali prašliaužti pro daržė augančias daržoves: pupeles, bulves, morkas, braškes. Jei šliužai įsisuka į kopūstų ar salotų lėsvę, tuomet iš sultingų šių daržovių lapų lieka tik gyslos. Ne veltui daržininkai pyksta, kai jų daržuose įsiveisia šliužų.

Artėjant žiemai, vienakojai gyvūnai slepiasi po augalų liekanomis, tarp stiebelių ar po žolėmis.

Tamsieji šliužai lenda į žemės duobutes, deda kiaušinius ir palieka juos žiemoti. Patys taip pat šaltąjį metų laiką praleidžia slėptuvėse. Iš žiemojimo vietų padarėliai iššliaužia tik pavasarį, kai labai išalksta. Gamtoje daugumą šliužų suėda paukščiai ir žėžiai.

Ar pažįsti augalą, kurio pavadinimas RAGINA JŲ NEUŽMIRŠTI

Po žiemos atkeliavus pavasariui, aukštyn į saulelę žiedelius skuba kelti augalai: subaltuoja plukių kilimai, lyg saulytės spindi šalpusniai, pamiškėse sumirkčioja žibuoklių akeles. O paupių pievose, pamiškėse, grioviuose, pelkėtose vietose gegužę smulkiais žiedeliais sumėlynuoja neužmirštuolės. Ir jei pakanka drėgmės, tai šie augalai savo mėlyne dabinasi iki pat rudens.

Neužmirštuolės liaudiškai dar vadinamos katrytėmis, dyvažolėmis, varlės ašarėlėmis arba varlių rūtelėmis. Šios gėlytės auga visoje Lietuvoje, tad kai svečiuosiesi gamtoje, būtinai paieškok mėlynų jų žiedelių.

Vienas mažutis augalėlis subrandina net iki 700 sėklyčių, todėl neužmirštuolės lengvai pasisėja pačios arba jų sėkleles išplatina gyvūnai, prie kurių jos gali tiesiog prikibti. Maži neužmirštuolių kereliai gali augti bet kokiame dirvožemyje ir net saulės spindulių nepasiekiamuose užkampiuose.

Augančios laukuose šios gėlės laikomos piktžolėmis, tačiau jos visai nepiktos ir žalos kitiems augalams nedaro. O gėlynuose ar lysvelėse su kitais augalais auginamos baltais, rausvais, mėlynais ir violetiniais žiedais žydinčios neužmirštuolės labai puošia aplinką.

Kuklios ir gražios neužmirštuolės vardas daugelio pasaulio šalių kalbose laikomas žodžio „neužmiršti“ sinonimu. Tačiau kodėl ši trapi gėlė pradėta vadinti neužmirštuole – sunku atsakyti. Legendos ir mitai byloja, kad ji simbolizuoja sugrįžimą į gimtąjį kraštą, meilę, viltį ir ištikimybę. Todėl seniau šakelę neužmirštuolių merginos savo mylimajam prisegdavo prie atlapo.

O viduramžiais buvo pasakojama, kad rojus sode Adomas davęs vardą kiekvienai gėlei ir prašęs jo nepamiršti. Tačiau viena maža daili gėlė buvo taip užsisvajojusi, kad neįsidėmėjo savo vardo. Vėliau, paklausta, kuo ji vardu, gėlė vis kartodavo tik Adomo pasakytus žodžius: „Neužmiršk manęs“. Dėl to laikui bėgant dailią bevardę gėlę visi ir pradėjo vadinti neužmirštuole.

Kur lizdus suka mūsų krašto paukščiai?

Lietuvoje užregistruota per keturis šimtus paukščių rūšių. Tačiau nemažai jų į mūsų kraštą užsuka tik trumpam per rudeninę ir pavasarinę migraciją. Dar kiti – labai reti, šalyje nepastebimi daugybę metų arba į mūsų kraštą užklysta atsitiktinai. Kiek daugiau nei du šimtai sparnuočių pas mus peri. Nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens juos galima pamatyti lakiojančius po miškus, sodus, parkus, pievas ar virš vandens telkinių. Paukščiams gyventi namų nereikia. Jie slepiasi medžių šakose, tankioje žolėje, kemsynuose ar vandenių platybėse. Tačiau kiaušiniams dėti ir jaunikliams perėti namai yra reikalingi. O jų namai – lizdas.

Lizdai gali būti patys įvairiausi ir sukami pačiose netikėčiausiose vietose. Štai žmogaus kaimynystėje

perinčios baltosios kielės, žvirbliai ar raudonuodegės lizdus gali įsitaisyti ir palėpėje, ir malkų ar nereikalingų rakandų krūvoje, ir netgi ilgai nenaudojamame kieme stovinčiame automobilyje. Langinės kregždės iš šlapio molio lizdus lipdo pastogėse, o šelmeninės kregždės – pastatų viduje. Čiurliai kiaušinius peri namų plyšiuose ir ertmėse.

Paukščius stebintys ornitologai lizdus skirsto pagal jų sukrovimo vietą. Ir kur tik padangių skrajūnai lizdų neįsitaiso! Ir medžių, krūmų šakose, ir

iškaltuose uoksuose, ir ant žemės, ir žolynuose, ir vandens paviršiuje, ir kemsynuose.

Medžių arba krūmų šakose lizdus suka dauguma mūsų krašto paukščių. Juos stengiasi kuo geriau paslėpti. O slėpti reikia. Juk daugybė plėšikų – kėkštai, šarkos, varnos, kiaunės, voverės – šmirinėja šakose ir ieško kiaušinių ar mažų neapsiplunksnavusių jauniklių.

Bukutis mėgsta perėti drevenėje, o svilikas suka lizdą medžių šakose.

Lizdams paukščiai parenka kuo mažiau pastebimą vietą, o gūžtą iškloja plunksnomis ir samanomis.

Lizdams sparnuočiai parenka kuo mažiau pastebimą vietą. Labai svarbu ir jiems naudojamos medžiagos. Paprastai lizdai sunašami iš sausų žolių stiebelių, samanų, kerpių, lapų, žievės atplaišų. Tokie paukščių namai susilieja su aplinka ir jų lengvai nepamatysi. Gūžta (lizdo vidus) išklojama smulkiomis žolelėmis, plunksnelėmis, pūkais, kad kiaušiniai šiltai gulėtų, o išsiritusiems jaunikliams būtų minkšta.

Tik vienintelio strazdo giesmininko gūžta kitokia. Šis miško paukštis lizdą iškloja seilėmis suvilgyta sutrūnijusia mediena, kuri tampa panaši į kartoną.

Juodieji gandrai suka didžiulius lizdus iš storų tvirtų šakų.

Stambieji miško paukščiai, gali nesunkiai apginti savo namus, todėl jų pernelyg neslepia.

Pavyzdžiui, ereliai, suopiai, juodieji gandrai ar krankliai daro didžiulius lizdus iš storų tvirtų šakų. Jų gūžtos taip pat išklotos plunksnomis, pūkais ar vilna.

Kai kurie miško paukščiai peri išsikaltuose uoksuose arba ištrūnijusiose drevėse, medžių plyšiuose.

Pelėdos
lizdų nesuka.
Jų gūžtoms užtenka
drevėje esančių medžio
trūnėsių.

Tai meletos, geniai, kelios pelėdų rūšys, zylės, bukučiai, uldukai, musinukės, klykuolės, dančiasnapiai ir kiti. Geniai, meletos ir pelėdos lizdų nesuka. Jų gūžtoms užtenka uokse ar drevėje esančių medžio skiedrų ir trūnėsių. Juk tvirto seno medžio prieglobstyje ir taip saugu bei šilta. O štai zylės, bukučiai, musinukės lizdus suka. Ir dar kokius! Šie paukšteliai dažnai apsigyvena ir žmogaus iškeltuose inkiluose. Prineša į juos begalę samanų, kerpių, plunksnų, vilnos, kad jaunikliams būtų šilta. Jeigu šių inkilų niekas nevalytų, jau po kelerių metų juose tiesiog nebeliktų vietos perėti.

Tarp paukščių yra ištis puikių statybininkų. Štai mažosios pečialindos iš žolių susuktam lizdui pritaiso stogelį iš žolės. Toks namelis labai panašus į senovinę krosnį, kuri anksčiau buvo vadinama „pečiumi“. Matyt, dėl to šis paukštis ir vadinamas pečialinda.

Pačius sudėtingiausius lizdus daro karietaitė ir remeza. Vos už nykštuką didesnės karietaitės lizdas yra palyginti didelis, rutulio formos, uždaras, o jo šone žioji kiaurymė. Paukštelis lizdą slepia ant žemės, kerplėšoje ar šakų krūvoje. Medžiagą jam renkasi pagal aplinką. Karietaitės namai gali būti sunešti iš samanų, kerpių, sudžiūvusių paparčių ar žolių. Įdomu, kad patinėlis padaro bent kelis tokius lizdus, o patelė išsirenka vieną iš jų, galutinai baigia jį sukti ir padeda kiaušinėlius.

Išmoninga architektė – ir remeza. Ji peri vandenų pakrantėse augančių medžių lajose. Ant žemyn svyrančių šakų iš žolelių ir švendrų pūkų susuka vėjyje besisūpuojančius lopšius.

Remezės lizdas
panašus į šiltą
veltinį.

Žolynuose namus įsitaISO daugiausia smulkieji miško, pievų ir vandenių pakrančių giesmininkai.

Jie lizdelį paprastai suka iš sausų žolių stiebelių, kuriais apipina aplink augančių žolių stiebus. Tokį lizdą sunku pastebėti žolių tankmėje. Kad kiaušiniams ir jaunikliams būtų šilta, gūžta išklojama plunksnelėmis ir pūkais.

Nemažai atvirose vietose, laukuose ir prie vandens gyvenančių paukščių peri ant žemės.

Kai kurie iš jų, pavyzdžiui, žuvėdros, kirlikai, keletas tilvikų rūšių, lizdo iš viso nesuka. Susiranda tinkamą duobutę, ją nugludina ir tiesiog ant žemės deda kiaušinius. Netgi jokia medžiaga duobutės nekloja, nebent vieną kitą sausą žolelę atneša. O štai vieversiai, kielės, kalviukai, kiauiliukės, kurapkos ar putpelės iš žolelių suka tokius pat lizdus kaip ir miško paukščiai.

Mažoji žuvėdra
tiesiog
duobutėje.

Dalis vandens sparnuočių lizdus įsitaISO tiesiog ant vandens.

Pavyzdžiui, gulbės, laukiai, kragai į didžiulę krūvą pritempia įvairių vandens augalų stiebus, lapus, šaknų ir sukrauna lizdą, panašų į plūduriuojantį plaustą. Tokiuose namuose saugu, nes kemsynuose jų lengvai tikrai nepasieksi. Be to, šiame lizde šilta –

pūvantys augalai išskiria šilumą ir taip padeda paukščiams perėti kiaušinius.

Lietuvoje yra sparnuočių, kurie lizdams rausia urvus.

Tai urvinės antys, tulžiai ir urvinės kregždės. Tulžiai ir urvinių kregždžių kolonijos dažniausiai įsikuria upių šlaituose. Stačiose smėlio atodangose išsirašia urvelius ir saugiai juose peri.

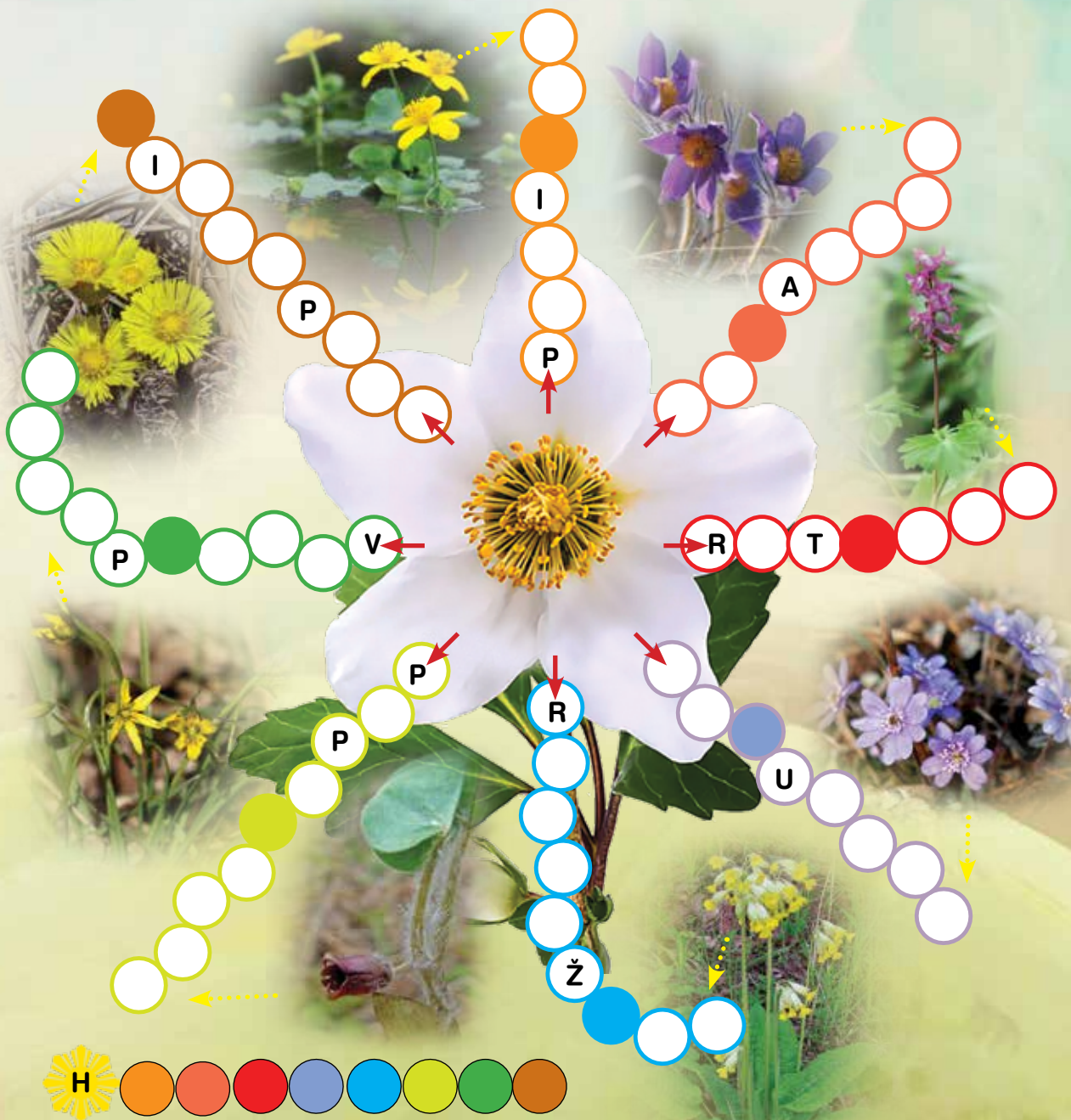
Dauguma paukščių savo lizduose kiaušinius deda tik vieną kartą. Net jei po poros savaičių jie ima perėti antrą vadą, vis tiek suka naują gūžtą. O štai stambieji paukščiai: ereliai, gandrai, krankliai ir garniai, tuos pačius lizdus naudoja daugelį metų. Juk ne taip lengva tokius didžiulius statinius suręsti, be to, sunku rasti jiems tinkamą vietą.

Kas ima žydėti, kai dar spaudžia šaltukas?

TUTĖS
užduotėlė 2

Tik pažvelk, kiek nuostabių žiedų! Surašyk jų pavadinimus į apskritimus ir sužinosi, kokia gėlė žydi žiemą ir netgi vadinama Kalėdų sniego rože. Augalų pavadinimus pradėk rašyti nuo raudonos rodyklės. Kai įvardysi visus augalus, išrink raides iš spalvotų langelių ir sužinosi, kaip vadinama gėlė, žiedus skleidžianti labai anksti, kai žemę dažnai dar kausto šaltukas ir aplink baltuoja žvilgantis sniegas.

10

1

7

11

8

3

5

4

2

6

7

9

10

4

5

3

19

Nacionalinis miškasodis: per vieną dieną pasodinta net 1,5 milijono medelių!

Balandžio 12 dieną visoje Lietuvoje vyko ne tik smagi, bet ir labai prasminga šventė – Nacionalinis miškasodis. Tai diena, kai žmonės iš visų šalies kampelių susiburia ir kartu su miškininkais sodina medelius, kurie ateityje virs gražiais, žaliuojančiais miškais. Ši miško sodinimo šventė jau tapo ilgamete tradicija. Kiekvieną pavasarį, balandžio mėnesį, žmonės sodina medelius tam, kad Lietuvoje vešėtų dar daugiau miškų, džiuginančių visų mūsų širdis.

Šiemet miškasodis buvo ypatingas – kartu šventėme 35-ąjį Lietuvos Nepriklausomybės gimtadienį! Miškininkai sako, kad tai – itin prasminga proga ir visi pasodinti medeliai taps laisvės ošiančiais miškais. Taip pat minėjome 25 metų sukaktį, kai Kuršių nerija buvo įtraukta į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą.

Ta proga Kuršių nerijoje vyko ypatingas miškasodis, į kurį žmonės rinkosi iš visur – Neringos, Klaipėdos, kitų miestų, net kurorto svečiai padėjo sodinti mišką unikalioje vietoje tarp kopų ir jūros. Taip pat miškininkai padovanojo Kuršių nerijai ąžuoliuką, kad jis jau augtų ir teiktų žmonėms gaivų pavėsį.

Kas dalyvavo miško sodinimo šventėje?

Visi, kurie myli gamtą! Vaikai, tėvai, seneliai, draugai, mokytojai, įvairios įmonės ir bendruomenės. Ir aplinkos ministras Povilas Poderskis įsitraukė į medelių sodinimą – sulėtą šeštadienį sodino pušų sodmenis ir pasidžiaugė, kad miškas jungia žmones: juk sodinant galima ne tik dirbti, bet ir kalbėtis, juoktis, būti kartu. Kai kurie žmonės Nacionalinio miškasodžio metu pirmą kartą rankose laikė ir pasodino mažą medelio sodinuką, o kiti tai daro jau ne vienerius metus.

Kokie medeliai buvo sodinami? Ažuolai, beržai, liepos, eglės, pušys ir kiti Lietuvos miškų medžiai. Jie buvo užauginti moderniuose Valstybinių miškų urėdijos medelynuose, kur augalai prižiūrimi su ypatingu rūpesčiu ir meile.

Miškasodžio organizatoriai – Valstybinių miškų urėdijos miškininkai – džiaugiasi, kad tiek daug vaikų ir suaugusiųjų prisidėjo prie šios gražios šventės. Tiesa, miškas sodinamas ne vieną dieną, o visą balandžio mėnesį! Per visą mėnesį kartu su miškininkais medelius sodino daugiau kaip 13 000 mylinčių gamtą miškasodžio dalyvių!

Jei šiemet nespėjai prisijungti prie miškasodžio – nenusimink!

Miškai sodinami kiekvienais metais, prisijungti gali visi norintys, o kol lauksi kito miškasodžio – pasirūpink medžiu, kitu augalu kieme ar pakviesk klasės draugus aplankyti mišką. Padėkite miškininkams ne vien pasodinti medelius, bet ir prižiūrėti jau ošiančius miškus, rinkti šiukšles, tvarkyti stovyklavietes. Gamtai svarbus kiekvienas mažas mūsų meilės ir rūpesčio žingsnelis.

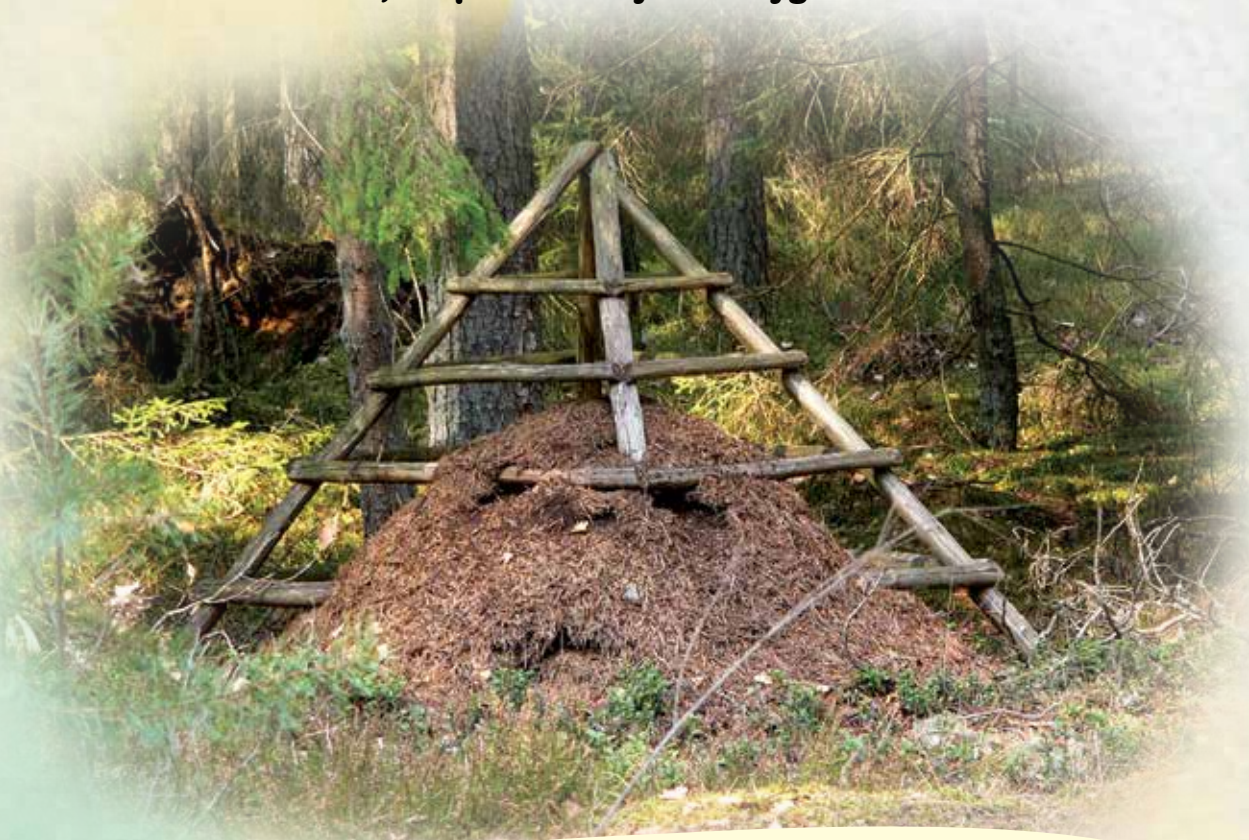

Parengė Valstybinių miškų urėdija

Miške lyg grybų pridygo **SKRUZDĖLYNŲ!**

Kai vaikštinėdamas po mišką aptinki pūpsant skruzdėlyną – vieną, kitą, trečią – labai apsidžiaugti. O kaip kitaip – koks gi miškas be darbščių skruzdėlyčių?! Tik ar žinai, kaip skruzdėlynai išdygsta?

Turbūt nustebsi, bet skruzdėlynas jau pradėdamas kurti, kai skruzdėlė patelė – būsima motinėle – poruojasi su sparnuotais patinėliais. Baigus poruotis, patinėlis žūsta, o patelė numeta sparnelius ir įsirengia lizdą. Jame motinėle padeda daugybę kiaušinėlių.

Iš kiaušinėlių išsiritą nevaisingos, negalinčios dėti kiaušinėlių, skruzdėlės. Jos vadinamos darbininkėmis. Štai tokios skruzdėlės stato ir saugo skruzdėlyną. Bet ne tik – dar jos augina perus. Perai – tai skruzdžių vikšrai, iš kurių išsiritą mažos skruzdėlytės. Lyg to būtų maža, skruzdėlės darbininkės rūpinasi ir maistu.

5. Pirmosios iš kiaušinėlių išsiritusios skruzdės darbininkės suneša skruzdėlyną.

1. Sparnuoti patinėliai skraido dideliais spiečiais.

2. Patinėliai ir motinėlė poruojasi.

3. Po poravimosi motinėlė numeta sparnus.

4. Motinėlė lizde deda kiaušinius.

Iš kai kurių motinėlės padėtų kiaušinėlių išsirta vaisingos, galinčios dėti kiaušinėlius, patelės ir sparnuoti patinėliai, kurie suaugę skraido už savo skruzdėlyną ribų ir ieško sparnuotų patelių.

Susitikę sparnuoti patinėliai ir patelės duoda pradžią naujiems skruzdėlynams.

Įdomu, kad viename skruzdėlyne gyvena nuo dešimties iki daugybės milijonų suaugusių skruzdėlių. Seni ir silpni skruzdėlynai sunyksta, tačiau juos vis keičia nauji ir jauni skruzdėlynai. Štai taip ir dygsta miškuose skruzdėlynai, tik ne taip sparčiai, kaip grybai po lietaus.

Medis miške ne vienas

Turbūt pastebėjote, kad miške auga kur kas aukštesni ir tiesesni medžiai nei atvirose vietose ar parkuose. Miškuose taip pat galima pamatyti kur kas stambesnių ir šakotesnių medžių, vadinamų vilkais, ar nudžiūvusių medžių – sausulių.

Kodėl taip yra?

Miško ekosistema yra labai įvairi ir turtinga, ją sudaro daugybė elementų. Kaip ir mes, žmonės, esame visi skirtingi, taip pat ir medžiai – dviejų visiškai vienodų nerasime. Net ir tos pačios rūšies medžiai ne visi auga vienodai greitai. Vieni stiebiasi greičiau nei kiti, todėl sparčiau iškelia šakas ir gauna daugiau saulės

šviesos. Medžiai, kurie nors ir būdami tokio paties amžiaus kaip ir aplinkiniai, bet išsiskiriantys savo kamieno storiu ir šakų dydžiu, vadinami medžiais vilkais.

Miške visi augalai siekia kuo daugiau saulės šviesos, todėl stiebiasi aukštin. Žoliniai augalai su medžiais varžytis negali, todėl miškuose jų mažiau nei atvirose vietose. Na, o medžiai tarpusavyje konkuruoja, kuris greičiau užaugs ir gaus daugiau

šviesos, todėl **miškuose augantys medžiai visuomet bus aukštesni ir mažesnio skersmens kamienai, o atvirose vietose – dažniausiai žemi ir storu kamieniu.** Atvi-

roje vietoje medis labiau plečiasi į plotį, jo šakos horizontalios, nes jam nereikia tiek daug stiebtis aukštin kaip miško medžiams, kad gautų daugiau šviesos. Įdomu, kad miško medžių šakos dažniausiai būna gyvybingos tik viršutinėje kamieno dalyje, o laja, palyginti su atvirų vietų medžių lajomis, kur kas mažesnė.

Pagal tai, ar medžiui reikia daug saulės šviesos, ar jis gali augti pavėsyje, medžių rūšys yra skirstomos į šviesomėges ir unksmines.

Šviesomėgės rūšys dažniausiai auga greičiau, labiau konkuruoja tarpusavyje, varžosi, kas greičiau iškels lają virš kitų medžių. O štai unksminės rūšys gali augti ir pavėsyje. Pastarosios auga lėčiau, mažiau konkuruoja tarpusavyje, tačiau tanki jų laja sugeria labai daug šviesos, todėl po unksminiais medžiais mažai kas beauga. Šviesomėgėms rūšims priskiriami beržai, pušys, maumedžiai, o unksminėms – eglės, liepos, klevai, bukai.

Medžiai yra ilgaamžiai, tačiau ir jie nėra nemirtingi. **Negyvas medis nudžiūva ir tampa sausuoliu.** Tokį medį labai mėgsta įvairūs vabalai, kurių lervos minta negyva mediena. Nudžiūvus medžiui, iš pradžių nukrinta spygliai arba lapai, vėliau plonos šakelės, dar vėliau ir stambios šakos bei žievė. Po kelerių metų vėjas nulaūžia likusias šakas ir dažniausiai lieka stovėti tik kamienas. **Miške radę sausą medį galime išsiaiškinti, prieš kiek metų jis nudžiūvo:** jeigu yra

plonų šakų, vadinasi, šviežias sausuolis, nudžiūvęs neseniai, jeigu likusios tik storos šakos – nudžiūvęs jau keletą metų, o jeigu jau nėra nei žievės, nei šakų – tai senas sausuolis. Tokie sausi medžiai labai patinka geniams, juose šie paukščiai mielai išsikala uoksus perėti ar tiesiog stuksena kamieną ieškodami medienoje gyvenančių vabzdžių lervų. Tokie seni sausuoliai netvirti, todėl dažnai yra nulaūžiami vėjo ir tampa **stuobriais**. Dar kelerius metus stuobrys stovi, tačiau laikui bėgant negyvos šaknys nebeišlaiko svorio ir stuobrys nuvirsta. Toks negyvas medis vadinamas **virtuoliu** ir ant jo pradeda augti dar daugiau įvairių kerpių, samanų ir grybų. Ilgainiui, po dešimtmečių, toks grybų skaidomas virtuolis sunyksta ir apauga samanomis.

Taigi, miške verda įnirtingas gyvenimas ir lenktynės, kas greičiau užaugs didesnis ir iškels savo galvą sugaudyti saulės spindulius.

Iki pasimatymo miške!

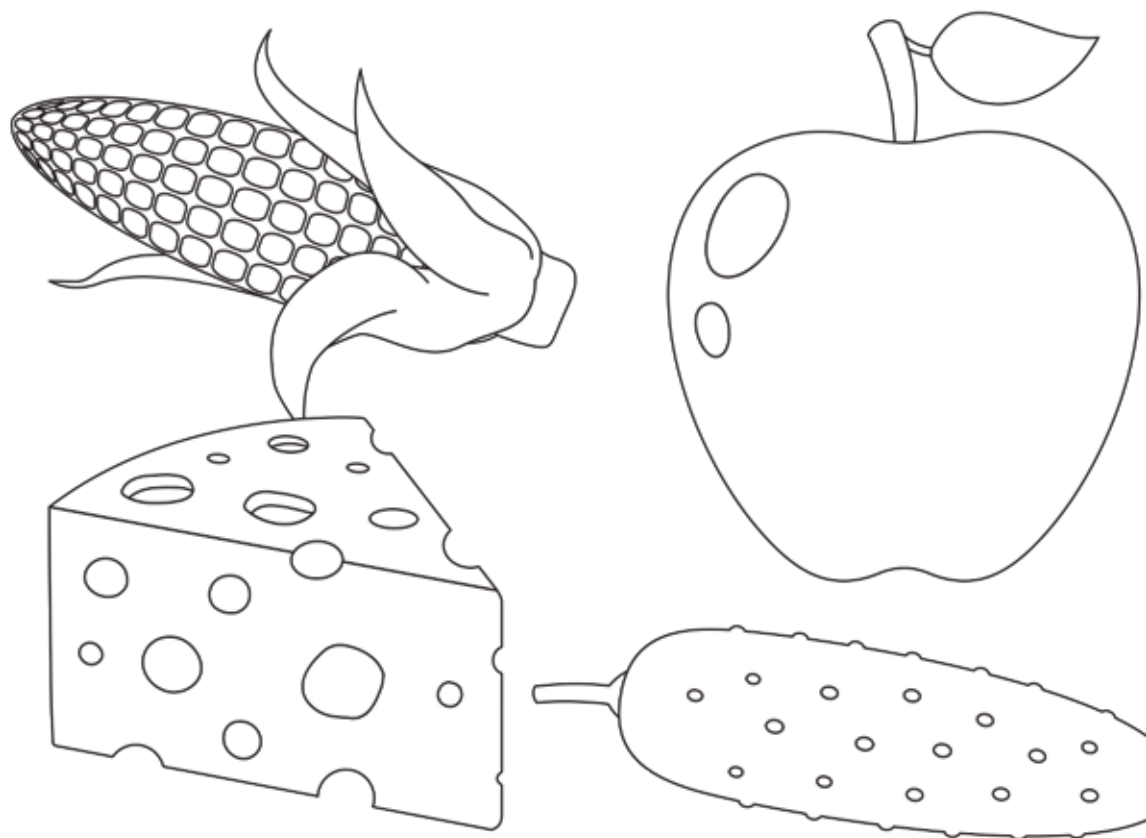
Mindaugas Ilčiukas,
Valstybinių miškų urėdija, Gamtos apsaugos,
gamtotvarkos, rekreacijos ir medžioklės skyrius

Susipažink su smagiais Sveikuoliais!

Sugalvok, kaip atrodys tavo sveikuoliai – gal jiems nupieši
akyles, šypsenas ar net kepure?

Pirmyn į linksmą spalvų pasaulį su sveiku maistu!

Ar žinai, kad maistas gali būti ne tik skanus, bet ir labai linksmas?
Čia tavęs laukia obuolys, kriaušė, bananas, morka, brokolis ir net sūris!
Visi jie nori būti gražiai nuspalvinti tavo pieštukais!
O gal žinai, kokios spalvos yra kukurūzas?
Kaip manai, ar pieno pakelis gali būti mėlynas ir turėti šypseną?

Ar žinai, kas yra **PUMPURAS**

Žiemą medžių ir krūmų šakos styro plikos ir atrodo tarsi negyvos. Todėl žiemužei einant į pabaigą vis dažniau išbėgę į kiamą žvalgomės, ar nepastebėsime pirmųjų atkeliaujančio pavasario ženklų. Ir žiū, vos tik sulaukiame šiltesnių saulutės spindulėlių, tuoj pamatome vieną iš gražiausių atbundančios gamtos žinucijų – medžiai ir krūmai apsipila sprogstančiais pumpurais.

Pumpurais?! Taip, šios į mažutes spurgeles panašios augalo dalys, iš kurių išauga stiebelis su lapais, vadinamos pumpurais. O senoliai pumpurus kartais dar ir šiandien pavadina spurgais, spurganais arba bumburais. Išbrinkę ir jau pamažu pradėję skleistis pumpurai net pokši. Tik šis augalų vystymosi tarpsnis labai trumpas, todėl būtų nedovanotina, jeigu jį pražiopsotume.

Tad šiuo metu labai smagu išsiruošti į gamtą ir keliauti apžiūrėti medžių ir krūmų pumpurų. Tik pažvelk! Kiekvieno pumpuro paviršių dengia kieti žvyneliai, kurie saugo nuo šalčio, vėjo ir kitų negandų.

Šiltų saulutės spindulių viliojami pumpurai sprogsa ir pamažu iš jų išauga lapeliai.

Iš kitų pumpurų išsivysto žiediniai ūgliai su lapais ir žiedpumpuriais. Žiedpumpuriai auga ir iš jų išsiskleidžia žiedai.

Iš pumpurų išsidėstymo ant stiebelių, jų formos, dydžio ir spalvos, plaukuotumo ir kitų požymių galima nustatyti, kokio medžio ar krūmo jie yra.

Kaip manai, kokio krūmo yra šie pumpurai?

- šermukšnio;
- karklo;
- šalteksnio.

Lytutės Nr. 240 užduotėlių atsakymai

1 KVAPŲ LABIRINTAS
IŠ KVAPO GALI SUŽINOTI KITO
VILKO LYTĮ IR AMŽIŲ

**2 KO JAU
NEPAMATYSI?**
MAMUTAS

**3 KAS RITINĖJASI
DANGUMI?**
SAULĖ

**4 KAČIŲ ROJUMI
VADINAMA...**
AOŠIMOS SALA

**5 KAS PER VISĄ
AMŽIŲ IŠ NAMŲ
NEIŠEINA IR
NEMATO, KAIP
NAMAI IŠ VIDAUS
ATRODO?**
SRAIGĖ

NEžinojai?

**Ką tik gimęs
kengūriukas
yra ne didesnis
už bitę.**

Vardas, pavardė

Adresas

1

2

3

4

5

Tai nutiko ne ...

Perskaityk eilėraštį. Jo žodžius rask lentelėje ir išbrauk → kryptimi. Neišbrauktas raidės sudėliok iš eilės ir baik užduotėlės pavadinimą. Atsakymą įrašyk į atsakymų skyrelį ir pranešk Tutei.

Ankstų pavasario rytą

Saulė pažadino bitę.

Paprašė jos išskeist sparnelius

Ir apskriet jonažolių laukus.

S	P	A	R	N	E	L	I	U	S
V	P	A	V	A	S	A	R	I	O
I	Š	S	K	L	E	I	S	T	I
E	S	A	U	L	Ė	N	J	O	S
A	P	S	K	R	I	E	T	I	R
A	J	O	N	A	Ž	O	L	I	Ų
K	P	A	P	R	A	Š	Ė	A	R
R	Y	T	A	L	A	U	K	U	S
A	N	K	S	T	Ų	B	I	T	Ė
T	P	A	Ž	A	D	I	N	O	A

Rebusas

TUTĖS
užduotėlė 5

Išspręsi rebusą – perskaitysi mišlę.
Žinai mišlės atsakymą? Įrašyk jį į atsakymų
skyrelį ir pranešk Tutei.

• • • • • /

• • • • • /

KATĖS
SAKO
...

/ • • • • •

1

MIESTAS
NEMUNO
IR NERIES
SANTAKOJE

/ • • • • • /

5 3 4

u
• • • • • /

2 3

5 3 2 6

,

/ • • • • •

/ • • • • •

1 A

SAULĖ + LEIDŽIASI = ?

1 3 5 8 2

AŠ NE ŽIOGAŠ,
AŠ SVIR...

,

3 4 5

3 4 5

• • • • • / • • • • • /

1

Lututė - **iŠMANUSIS** žurnaliukas vaikams apie gamtą!

Jei **Lututė**
tu skaitysi, mano
draugus pažinsi ir jų
balsus atskirsi!

Prenumeruok
Lututė 2025 metais
ir tyrinėk gamtą
iŠMANIAI!

Kiekviena
numeryje rasi
filmukų
apie įvairius
gyvūnus!

Prenumeruoti gali
www.knygutes.lt
ir visuose
Lietuvos pašto
skyriuose.

iŠMANIUOJU

įrenginiu nuskaityk
QR kodą

ir atskleisk
gamtos paslaptis!